

Avalent>Õigusaktid ja kohtupraktika>Liikmesriigi õigus

Liikmesriigi õigus

Belgia

Sellel lehel esitatakse ülevaade erinevatest õiguse allikatest Belgias.

1. Milliste õiguslike instrumentide või õiguse allikatega sätestatakse õigusnormid?

Õigus on kas kirjalike või suuliste piiravate õigusnormide kogum, millega reguleeritakse ühiskondlikke suhteid nii kodanike ja riigiasutuste kui ka kodanike endi vahel ning mille abil korraldatakse avalikku haldust.

Õiguse allikad jagunevad **formaalseteks** ja **materiaalseteks allikateks**. Erinevalt formaalsetest allikatest ei sisalda materiaalsed allikad tegelikult õigusnorme. Materiaalsete allikate näited on heauskus, võrdsus ja mõistuspärasus.

Materiaalsed allikad jagatakse viide kategooriasse. Kolm neist on kohustuslikud – **õigusaktid**, **tavaõigus** ja **õiguse üldpõhimõtted**. Kaks ülejäänud kategooriat – **kohtupraktika** ja **õiguskirjandus** – on kõigest mõjutavat laadi.

Õigusakte käsitletakse üksikasjalikumalt punktides 3 ja 5. Õigusaktid on määratletud kui riigiasutuse vastu võetud kirjalikud aktid. Tavaõigus on määratletud kui kirjutamata õigus, mis põhineb inimeste hulgas ja eelkõige kaubandustegevuses juurdunud tavadel ja kasutusel. Õiguse üldpõhimõtted väljendavad kõrgemaid väärtuseid, mida konkreetne ühiskond soovib austada, näiteks kõigi kodanike võrdsus, õigusnormide ja meetmete proportsionaalsus ning põhimõte, et riigiasutused peavad tegutsema õiguspäraselt. Paljud neist põhimõtetest, näiteks *non bis in idem* kriminaalõiguses ning põhimõte *lex posterior derogat legi priori*, on sätestatud nn õigusalastes maksiimides.

Kohtupraktika ja õiguskirjandus on mõjutavat laadi õiguse allikad. Kohtupraktika moodustub kõigist kohtuotsustest. Kohtuotsus on siduv vaid kohtuasja pooltele; kohtupretsedentidel põhinev süsteem Belgias puudub. Üldsiduvad on ainult need kohtuotsused, mille on teinud põhiseaduskohus (*Cour constitutionnelle*). Muud kõrgema astme kohtud on riiginõukogu (*Conseil d'Etat*) (kõrgeim halduskohus) ja kassatsioonikohus (*Cour de cassation*) (kõrgeim tavapärase õiguse kohaste asjadega tegelev kohus).

Veel üks oluline õiguse allikas on **rahvusvaheline õigus**, mis koosneb eelkõige Euroopa Liidu lepingust, ELi määrustest ja direktiividest ning Euroopa inimõiguste konventsioonist. Peale selle on olemas palju rahvusvaheliste institutsioonide, näiteks ÜRO või Euroopa Nõukogu raames sõlmitud konventsioone (mitmepoolsed konventsioonid) või Belgia ja mõne muu riigi vahelisi konventsioone (kahepoolsed konventsioonid). Viimastel aastakümnetel on see õiguse allikas muutunud väga oluliseks ning selle tähtsus on üha kasvamas. Paljud nendes instrumentides sisalduvad sätted avaldavad otsest mõju meie igapäevaelule.

Veebisaidid **Législation belge** (prantsuse keeles) või **Belgische Wetgeving** (flaami keeles) võimaldavad juurdepääsu **Belgia konsolideeritud õigusaktide** andmebaasile. Otsingu- ja indekseerimismootori abil on võimalik otsida mis tahes kehtivat ja **alates 1830. aastast** Belgia ametlikus väljaandes (*Moniteur Belge*) avaldatud õigusakti. Andmebaas ei sisalda siiski veel kõiki **enne 1994. aastat** avaldatud haldus- ja rahandusalaseid õigusakte.

2. Milline on õiguse üldpõhimõtete, tavaõiguse ja kohtupraktika õiguslik seisund?

Vt küsimus nr 1.

3. Milline on nende õiguslike instrumentide hierarhia?

Belgias elavate isikute suhtes kohaldatakse erineva kategooria õigusnorme. Lisaks Belgia föderaalsete riigiasutuste kehtestatud õigusnormidele kohaldatakse Belgia residentide suhtes ka madalama astme haldusüksuste (näiteks provintsid ja kommuunid) kehtestatud õigusnorme⁽¹⁾. Belgia on ka mitme rahvusvahelise ja riigivälise organisatsiooni, näiteks Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, Euroopa Liidu, Euroopa Nõukogu ja NATO liige. Nende organisatsioonide kehtestatud eeskirju kohaldatakse ka Belgia riigiasutuste ja elanike suhtes.

Kuna kõigi õigusloomega tegelevate riigiasutuste pädevus ei ole rangelt piiritletud ning kõik õigusnormide kategooriad ei oma ühesugust õiguslikku jõudu, võib tekkida vastuolu. Sellest tulenevalt on seatud sisse õigusnormide hierarhia, mille kohaselt ei tohiks madalama astme õigusnormid olla kunagi vastuolus kõrgema astme õigusnormidega.

Belgia siseriikliku õiguse tähtsaim õigusakt on **põhiseadus**. Põhiseaduses on sätestatud võimude lahususe põhimõte ja võimude teostamise viis. Peale selle on põhiseaduses sätestatud ühiskonna põhiväärtused ja kodanike põhiõigused. 27. mail 1971. aastal võttis kassatsioonikohus vastu otsuse, milles sedastas, et kõik rahvusvahelised ja riigivälised õigusaktid on ülimuslikud siseriiklike õigusaktide, sealhulgas põhiseaduse suhtes. Kui ELi määrus läheb vastu põhiseadusega, on määrus ülimuslik.

Põhiseadusest allpool olevad õigusaktid on tähtsuse järjekorras järgmised:

- 1) eriseadused (*lois spéciales*) (erihälteenamusega vastu võetud seadused, milles sätestatakse pädevuse jaotus riigiasutuste vahel ja nende asutuste töökorraldus);
- 2) seadused (*lois*), dekreedid (*décrets*) ja määrused (*ordonnances*);
- 3) kuninglikud otsused (*arrêts royaux*) ja valitsuse otsused (*arrêts de gouvernement*), millega rakendatakse seadused või dekreedid, ning
- 4) ministri otsused (*arrêts ministériels*).

4. Mill viisil jõustuvad Belgias riigivälises instrumentides sisalduvad õigusnormid?

ELi määrused on otsekohaldatavad ning Belgia seadusandja ei ole nende rakendamise otseselt seotud. Seadusandja peab heaks siiski heaks kiitma ja ratifitseerima välislepingud. Teatavates valdkondades peavad lepingud heaks kiitma ja ratifitseerima kõik Belgia seadusandlikud organid, mis võib olla tülikas ja aeganõudev protsess. Siseriiklikud seadusandjad tegelevad ka ELi direktiivide rakendamise, sest see nõuab alati siseriiklike õigusaktide vastuvõtmist või muutmist.

5. Millised riigiasutused võtavad vastu õigusnorme?

Belgia liitriigi moodustavad **kolm eraldiseisvat põhiseaduslikku võimu**: seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim. Seadusandlik võim koostab õigusakte, täidesaatev võim rakendab neid ja kohtuvõim lahendab õigusaktide kohaldamisest tulenevaid vaidlusi.

Föderaalne seadusandlik võim

Föderaalsete seaduste algatamise õigus on ühel või mitmel esindajatekoja liikmel, ühel või mitmel senati liikmel või kuningal (tegelikult tema ministritel või riigisekretäridel). Esindajatekoda, senat ja kuningas moodustavadki Belgia seadusandliku võimu.

Seaduse aluseks võib olla esindajatekoja või senati liikme esitatud seadusettepanek (*proposition de loi*) või kuninga esitatud seaduseelnõu (*projet de loi*) (kuningas volitab ministreid seaduseelnõusid esitama). Seadusettepanekud ja -eelõud on samaväärse kaaluga.

Föderaalsete seaduste rakendusaktid valmistab ette täidesaatev organ eesotsas kuningaga. Pädevus võib olla delegeeritud ministrile ning sellest tulenevalt eristatakse kuninglikke ja ministri otsuseid.

Keelekogukonnad, piirkonnad, provintsid ja kommuunid

Belgia on **liitriik**, mis koosneb keelekogukondadest (*communes*) ja piirkondadest (*régions*). Need omakorda teostavad seadusandlikku võimu neile põhiseaduse ja teatavate eriseadustega antud pädevuse piires.

Keelekogukondade pädevusse kuuluvad eelkõige kultuur ja haridus; piirkondade pädevus hõlmab aga majanduspoliitikat ja keskkonnakaitset. Selle pädevuse teostamiseks on igal keelekogukonnal ja piirkonnal oma parlament. **Keelekogukonnad ja piirkonnad võivad koostada õigusakte**, mida nimetatakse **dekreetideks** (pealinna Brüsseli piirkonnas määrusteks). Koos parlamendiliikmetega võtavad keelekogukondade ja piirkondade valitsused osa seadusandliku võimu teostamisest ELi, piirkondlikul või kogukondlikul (seadusandlik algatus) tasandil. Need valitsused peavad samuti jõustama kõik vastu võetud dekreedid ja määrused.

Belgia on samuti jagatud **provintsideks** ja **kommuunideks**. Vastaval tasandil võtavad ka provintside ja kommuunide volikogud (*conseils*) vastu **eeskirju** ja **määruseid** oma vastutusvaldkondades, näiteks avalik julgeolek, jäätmete kogumine, kultuur ning provintsi ja kommuuni hariduskorraldus. Provintsiavalitsus (*collège provincial*) ja kommuuni linnaeade ja -nõunike kolleegium (*collège communal*) rakendavad neid eeskirju (oma volituste piires ka kõrgemaid õigusnorme, näiteks seadusi, dekreete ja määruseid).

Nendel tasanditel on esindatud kolmest võimust kaks: seadusandlik võim, mida teostavad keelekogukondade ja piirkondlikud parlamendid ning provintsi ja kommuuni volikogud, ning täidesaatev võim, mida teostavad keelekogukondade ja piirkondade valitsused ning provintsiavalitsused ja kommuuni linnaeade ja -nõunike kolleegiumid. Kohtuvõimu sellisel moel ei jagata. Kohtukorraldus kuulub üksnes föderaalse tasandi pädevusse.

6. Milline on nende õigusnormide vastuvõtmise menetlus?

Vt küsimus nr 5.

Föderaalset tasandil **hääletavad** esindajatekoda ja – kui see on asjakohane – senat **seaduseelnõude või seadusettepanekute üle** pärast seda, kui riiginõukogu on neid kaalunud. Seejärel edastatakse need **kuningale**, kes **annab oma nõusoleku ja kuulutab need välja** pärast **vastavalt ministrilt kaasallkirja** saamist.

7. Mil viisil jõustuvad Belgias siseriiklikud õigusnormid?

Föderaalsete seadused kehtestab ja kuulutab välja kuningas. Kui ei ole sätestatud teisiti, jõustuvad õigusaktid üldjuhul kümme päeva pärast nende avaldamist Belgia ametlikus väljaandes (*Belgische Staatsblad / Moniteur belge*)(2).

Föderaalsete haldusüksuste õigusaktid – dekreedid ja määrused – kehtestab ja avaldab vastava haldusüksuse valitsus. Kui ei ole sätestatud teisiti, jõustuvad need kümme päeva pärast nende avaldamist Belgia ametlikus väljaandes (*Belgische Staatsblad / Moniteur belge*).

8. Kuidas lahendatakse liikmesriigis erinevate õigusnormide vahelised vastuolud?

Nõuetekohaselt kehtestatud õigusaktide vahelised vastuolud saab lahendada mitmel viisil. Normide hierarhia võimaldab enamikku konflikte vältida, kuid kui need siiski ilmnevad, tuleb need lahendada.

Vastavalt põhiseaduse artiklile 142 on põhiseaduskohtu ainupädevuses kontrollida õigusaktide vastavust riigi, keelekogukondade ja piirkondade pädevust reguleerivatele õigusnormidele. Need normid on sätestatud põhiseaduses ja Belgia liitriigi institutsionaalseid reforme käsitlevates õigusaktides.

Põhiseaduskohtu pädevusse kuulub ka otsuste tegemine asjades, mille puhul väidetakse, et õigusaktiga riivatakse põhiseaduse II jaotisega (artiklid 8–32) tagatud põhiõigusi ja -vabadusi. Need hõlmavad muu hulgas võrdsuse põhimõtet (artikkel 10) ja diskrimineerimise keelu põhimõtet (artikkel 11).

Põhiseaduskohus võib kontrollida ka õigusaktide vastavust põhiseaduse artiklile 170 (õiguslikkuse põhimõte maksuseaduste valdkonnas), artiklile 172 (võrdsuse põhimõte maksuseaduste valdkonnas) ja artiklile 191 (välisriigi kodanike kaitse).

Vt ka **föderaalsete justiitsministeeriumi (Service public fédéral Justice)** veebisait ja 6. jaanuari 1989. aasta eriseadus põhiseaduskohtu kohta – rubriik „Législation consolidée”.

Põhiseaduse artikli 160 alusel tegutsev riiginõukogu(3) lahendab kõik vastuolud rakendusaktide (otsused ja määrused) ja õigust loovate aktide vahel. Huvide konflikti käsitlevad küsimusi lahendab ka parlamentaarse kontrolli komisjon.

(1) Vt **föderaalsete justiitsministeeriumi (Service public fédéral Justice)** veebisait (<https://justitie.belgium.be>) – rubriik „Législation consolidée”, 1994. aasta põhiseadus ning 8. augusti 1980. aasta eriseadus institutsionaalse reformi kohta, samuti **föderaalsete portaali veebisait** – rubriik „La Belgique”.

Flaamikeelne kogukond koos flaami nõukoguga (nimetatakse ka Flaami parlamendiks).

Prantsuskeelne kogukond koos prantsuskeelse kogukonna nõukoguga.

Saksakeelne kogukond koos saksakeelse kogukonna nõukoguga.

Flandria piirkond koos eespool nimetatud flaami nõukoguga.

Valloonia piirkond koos Valloonia piirkonna nõukoguga.

Pealinna Brüsseli piirkond koos pealinna Brüsseli piirkonna nõukoguga (mis on teatavate küsimuste puhul jaotatud flaami- ja prantsuskeelseid kogukondi käsitlevate küsimuste komiteedeks).

Keelekogukondade pädevusse kuuluvad:

1) kultuuriga seotud küsimused;

2) haridusega seotud küsimused, välja arvatud [...];

3) kogukondadevaheline koostöö ja rahvusvaheline koostöö, sealhulgas õigus sõlmida lepinguid punktides 1 ja 2 nimetatud valdkondades.

Flaami- ja prantsuskeelsete kogukondade nõukogud võtavad kumbki vastu oma territooriumil kohaldatavaid dekreete kogukondadevahelise koostöö ja rahvusvahelise koostöö, sealhulgas lepingute sõlmimise õigusega seotud valdkondades. Saksakeelse kogukonna nõukogul on samasugused õigused.

Piirkondade nõukogude pädevusse kuuluvad maakasutuse planeerimise, mälestusmärkide ja maapiirkondade haldamisega seotud küsimused, samuti majandus-, põllumajandus- jms küsimused.

(2) Vt **föderaalsete justiitsministeeriumi (Service public fédéral Justice)** veebisait – rubriik „Législation consolidée”, 31. mai 1961. aasta seadus keelte kasutamise kohta õigusaktides ning õigusaktide ja -normide eelnõude koostamise, avaldamise ja jõustumise kohta.

(3) Vt **föderaalsete justiitsministeeriumi (Service public fédéral Justice)** veebisait – rubriik „Législation consolidée”, 12. jaanuari 1973. aasta konsolideeritud aktid riiginõukogu kohta.

« Õiguskord – Üldteave | Üldteave – Belgia

Viimati uuendatud: 06/08/2019

Käesoleva veebilehe asjaomaseid keeleversioone haldavad asjaomased liikmesriigid. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Euroopa Komisjon ei võta vastutust selles dokumendis sisalduva ega viidatud teabe ega andmete eest. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.